

13 oktober Najaarsbijeenkomst via videoverbinding

Druk: Reprografische afdeling Tweede Kamer

Vormgeving: Stafdienst Communicatie, H.A. (Henk) van der Velden

Verenigingsadres/ledenadministratie

Vereniging van Oud-Parlementariërs, t.a.v. Paul van der Kraan

Postbus 20018, 2500 EA 's-GRAVENHAGE

Website(s): www.vopnestor.nl en www leden.vopnestor.nl

Het lidmaatschap van de Vereniging van Oud-Parlementariërs (VOP) staat open voor oud-leden van de Tweede Kamer en/of Eerste Kamer der Staten-Generaal en het Europees Parlement. De contributie bedraagt € 30,- per jaar en moet worden voldaan op betaalrekening NL34INGB0000253063 van de Vereniging van Oud-Parlementariërs, Den Haag.

NESTOR

INHOUDSOPGAVE

- 3 Van de redactie**
- 4 In Memoriam: Joke Kersten**
- door Mieke van der Burg
- 6 Drie kaarsjes voor ons politiek bestel**
- door Hans Goslinga
- 9 Solidariteit en Autonomie**
- door Joost van Iersel
- 15 Column: Wat heeft BLM-beweging te maken met AI?**
- door Eske van Egenschot-Montoya Martinez
- 17 Politiek-ambtelijke verhoudingen:
toenemende spanningen in een lang en goed huwelijk**
- door Roel Bekker
- 22 Interview met Siebe Riedstra, oud-SG Ministerie J en V**
- door Gerritjan van Oven
- 25 Leven na het Parlement**
Aan het woord: Amma Asante
- door Mieke van der Burg
- 29 Boekbespreking**
Suriname, van wingewest tot natiestaat
Auteur: Jan Pronk
- door Jan Hoekema
- 34 Van het bestuur**
VOP-Najaarsbijeenkomst te Den Haag, 13 oktober 2020
- door Joost van Iersel en Arie de Jong
- 35 Commissie Rechtspositie**
- door Ad Nijhuis
- 39 Overleden**
- 41 Verschenen boeken**
- door Mieke van der Burg en Paul van der Kraan

Deadline volgende NESTOR: 7 november 2020

Van de redactie

Het vorige nummer bevatte veel artikelen gerelateerd aan Corona. In dit nummer slechts beperkt. Hoewel er veel over geschreven wordt, neemt de kennis van Corona en zekerheid over het hoe, wat, waarom etc. helaas nauwelijks toe. Wel besteedt Joost van Iersel aandacht aan de economische en sociale gevolgen in Europa, in zijn artikel 'Solidariteit en Autonomie'.

De afgelopen tijd is er bij de redactie veel gebeurd. Ons redactielid Joke Kersten is vrij onverwacht overleden.

Het langzame, maar voorspoedige herstel van de operatie aan haar alvleesklier gaf hoop. Zij bleef positief en dit heeft haar een klein jaar gelukkig fijne momenten bezorgd.

Uiteindelijk is dit haar toch fataal geworden. In een In Memoriam herdenken wij Joke. We zijn haar zeer dankbaar voor wat zij bijna 20 jaar voor NESTOR heeft gedaan. Altijd actief en positief!

Reinder van der Heide, de eindredacteur van NESTOR, is sinds 1 augustus jl. nu echt met pensioen. Zeven jaar heeft hij met hart en ziel de eindredactie van ons blad verzorgd. Daarnaast heeft hij de lezers verrast met boeiende artikelen over 'Kunst in de Kamer' en vooral over alle 'witte beelden' in de Statenhal. Helaas zijn deze beelden verdwenen, maar zijn beschrijvingen hebben eeuwigheidswaarde. Het officiële afscheid is vanwege Corona helaas uitgesteld, maar zeker niet afgesteld! In het volgende nummer zullen we met Reinder terugblikken op de afgelopen zeven.

Hans Goslinga maakt ons deelgenoot van zijn visie dat het 'oude' verzuilde politieke bestel in wezen voortduurt tot op de dag van vandaag. Over vandaag gesproken, Eske van Egerschot stelt in haar column de boeiende vraag of AI nu positief of negatief werkt ten aanzien van discriminatie op grond van ras en ook op andere gronden. Wie zou wat moeten doen?

Wat ons en u ongetwijfeld ook bezighoudt, is de verhouding tussen de politiek ambtsdrager, de minister, en de hoogste ambtelijke top. Waarom nemen de spanningen tussen hen toe? En hoe kijkt de SG van Justitie en Veiligheid, die voor cultuurverandering was aangesteld en onlangs afscheid heeft genomen, hiertegen aan? Lees voor het antwoord op deze vraag het artikel van Roel Bekker - bij velen van u vast bekend - en het interview met Siebe Riedstra.

Black Lives Matter-demonstraties zijn voor Amman Asante - een van onze nieuwe leden - van grote waarde. Zij is op zesjarige leeftijd vanuit Ghana in Nederland gekomen en gelijke kansen en behandeling zijn haar drijfveren in de politiek. Waarom is zij voorzichtig positief over het effect van BLM? En verder: waaraan en voor wie zet zij zich in?

Lees het interview met haar van Mieke van der Burg.

Dit jaar - op 25 november - wordt 45 jaar onafhankelijkheid van Suriname gevierd. Wat ging daaraan vooraf? Voor Jan Pronk is het optreden van Nederland in Suriname reden tot schuldbesef. Waarom, en hoe gaat hij daarmee om, vooral ook tijdens de onderhandeling voor 1975, is te lezen in zijn boek "Suriname, van wingewest tot natiestaat". Jan Hoekema bespreekt dit boek.

Tenslotte treft u de verenigingsberichten van het bestuur, de Commissie Rechtspositie, de overleden oud-collega's en een lijstje met verschenen boeken gerelateerd aan politiek en politici.

In Memoriam Joke Kersten

Door Mieke van der Burg

Op 6 augustus jl. is Joke Kersten op 76-jarige leeftijd overleden als gevolg van alveeskliekkanker die anderhalf jaar daarvoor bij haar werd ontdekt. Vlak daarvoor was zij bij de vergadering van de FP-AP, de Europese Koepelorganisatie van oud-parlementariërs. Ze voelde zich toen niet zo goed, maar toch nam ze deel aan de vergadering. Dat is typerend voor Joke.

Actief, niet zeuren, doen. Vlak daarna bleek zij een - snel te verhelpen- verstopte toegang tot haar lever te hebben en alveeskliekkanker. Dat laatste hakte er fysiek sterk bij haar in. Ze vermagerde zichtbaar. Bewonderingswaardig hoe zij, na zware chemokuren, koos voor een operatie. Zij was en bleef positief! En als het maar even kon, kwam zij uit Limburg naar de redactievergadering van NESTOR in Den Haag. Altijd gekoppeld aan een drankje en gezellig eten met de redactie, waar zij - en ook wij - zichtbaar van genoot. Altijd met verhalen over het waterschap, de Peel, (ontwikkeling van) natuurgebieden e.d. Zij bleef een sociaal geograaf, gepromoveerd op haar proefschrift met de titel 'Policies for rural peripheral Regions in the European Community'. Daar lag haar hart. Niet vanuit een afstandelijke, wetenschappelijke benadering, maar (mede) met een bestuurlijke blik.

Echte bestuurder

Ze was een echte bestuurder, integer, invoelend, maar niet bang om duidelijke standpunten in te nemen en besluiten te nemen. Ik zal nooit vergeten hoe zij in alle rust reageerde na het in brand steken van een

Islamitische school in Uden door een groep pubers. Het was net na de moord op Theo van Gogh. Een heftige tijd. Zij wist de rust in Uden te bewaren en mensen bij elkaar te brengen op een duidelijke, ook invoelende manier. Zo ken ik haar ook in de Tweede Kamer van 1990-1994. Niet opvallend maar degelijk en zorgvuldig werkend. Na haar Kamerlidmaatschap is zij vanaf 1995 in diverse gemeenten waarnemend burgemeester geweest (voormalige gemeente Grubbenvorst, Broekhuizen, Arcen en Velden, Bergeijk en daarna Asten). Haar laatste gemeente was Uden waar zij afscheid nam vanwege haar pensioengerechtigde leeftijd. Op 1 april 2009. In zekere zin een grap omdat zij actief bleef, ook na het overlijden van haar geliefde Jan. Zij stortte zich op vrijwilligerswerk en later op het Waterschap Peel en Maasvallei en het Waterschap Limburg. Bij beide had zij zitting in het Dagelijks Bestuur. Pas onlangs, in het voorjaar, heeft zij van het DB Waterschap Limburg afscheid genomen.

'Burgemeester voor Vrede'

Opvallend was haar opstelling ten aanzien van nucleaire wapens. Zij was een van de zeven "Burgemeesters voor Vrede". Onder 'haar' gemeente Uden valt de vliegbasis Volkel, waar mogelijk Amerikaanse nucleaire bommen liggen.

Afspraak is afspraak

Bijna 20 jaar was zij lid van de redactie van NESTOR. Ondanks haar lange reistijd en drukke agenda, kwam zij altijd naar de redactievergadering in het gebouw van de Tweede Kamer. Altijd opgewekt en druk pratend. Het was haar initiatief om daarna gezellig samen te eten. Dat is inmiddels een traditie geworden! Verder was duidelijk dat voor haar afspraak ook echt afspraak was. Die kwam zij na. Veel interviews heeft zij afgenomen, het

laatste in juli met de voorzitter van de jongerenorganisatie van het CDA.

Wij zullen Joke erg missen als mederedactielid, haar enthousiasme, haar gezellige drukke praten, haar positieve houding en niet te vergeten, altijd passend en zorgvuldig gekleed.

DRIE KAARSJES VOOR ONS POLITIEKE BESTEL

*Door Hans Goslinga
Politiek journalist en
columnist van Trouw*

Hoewel zich de laatste kwarteeuw een zekere fragmentatie heeft voorgedaan, is ons politieke bestel nog altijd een duidelijke afschaduwing van de verzuiling. Als je over de betrekkelijke onderlinge verschillen heen stapt, bezetten de erfopvolgers van de drie oudste stromingen – liberalen en vrijzinnigen (VVD, D66), katholieken en protestanten (CDA, ChristenUnie, SGP) en socialisten (PvdA, GroenLinks, SP) – ruim twee derde van de 150 zetels. De missie van D66, in de jaren zestig opgericht om het bestel tot ontploffing te brengen, is niet geslaagd. Sterker nog, de partij is ruim een halve eeuw na dato deel van het bestel geworden als, zoals de vorige politieke leider, Alexander Pechtold, bij zijn afscheid in 2018 tevreden vaststelde, een stabiele middenpartij. Net zomin is het de PvdA en de VVD gelukt door middel van polarisatie een tweedeling in het politieke krachtenveld te forceren.

Gaandeweg allen democraten

Het bestel is niet alleen sterker gebleken dan zijn belagers, het heeft ook nog eens zijn integrerend vermogen getoond. Een stille en nauwelijks opgemerkte kracht, die van liberalen, socialisten en confessionelen in de loop van de vorige eeuw gaandeweg democraten heeft gemaakt, die hun doeleinden langs parlementaire weg en met respectering van de grondrechten van burgers willen bereiken. Steile calvinisten, die de volkssoevereiniteit als grondslag van ons bestel verwierpen, zijn samen met de rooms-katholieken, voor wie de encyclieken van de Paus leidend waren, christendemocraten geworden; socialisten werden sociaaldemocraten door verwerping van de revolutionaire weg en liberalen beklemtoonden na de Tweede Wereldoorlog in de naam van hun partijen de waarden van vrijheid en democratie.

‘Liever Paaps, dan Turks’

De integrerende kracht heeft zelfs de oudste partij van ons land, de in 1918 opgerichte SGP, niet onberoerd

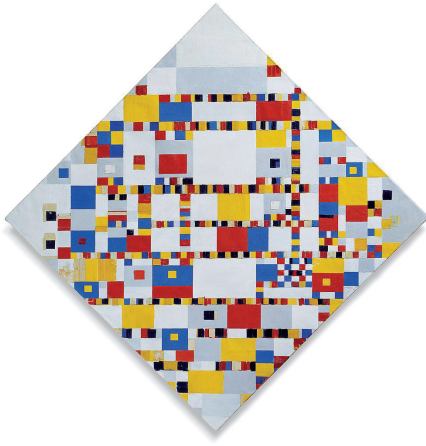
gelaten, al moest de rechter eraan te pas komen om binnen de partij de weg naar openbare functies voor vrouwen vrij te maken. Er past nog wel enige reserve, omdat de mannenbroeders de islam als 'valse godsdienst' niet dezelfde ruimte gunnen als hun orthodox-gereformeerde kiezersvolk. Bovendien heeft de partij het theocratisch ideaal, dat haar in de grond stelselvijandig maakt, nog niet formeel afgezworen, al wil ze haar doel, een natie op christelijke (niet langer gereformeerde) grondslag, nu langs parlementaire weg verwezenlijken. In het uur van haar oprichting was de SGP 'liever Turks dan paaps', zoals de geuzen ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog, nu is zij 'liever paaps dan Turks'.

Een misschien nog wel aansprekender bewijs van de integrerende kracht van onze parlementaire democratie is dat zij nieuwkomers in het land betrekkelijk soepel heeft opgenomen, van wie er een, de in Marokko geboren Khadija Arib, voorzitter van de Tweede Kamer is geworden, het hoogste orgaan van het bestel. Zij is bovendien al de vierde vrouw in deze functie. Dat zijn verrassende uitkomsten, temeer daar de verzuiling wel is afgeschilderd als een Nederlands model van segregatie.

Verzuiling en Victory Boogie Woogie

Kijkend naar de successen is daarom de vraag of er op die kant niet te veel en niet te lang een negatieve nadruk is gelegd. Vanaf de Culturele Revolutie in de jaren zestig in de vorige eeuw won de opvatting veld dat het bestel niet meer paste bij een samenleving die ontzuilde, ontkerkelijkte en individualiseerde. De verzuiling behoorde tot het vuile badwater dat moest worden weg gekieperd. Daardoor, is mijn indruk, zijn de positieve kanten uit het oog verloren en kan nog altijd het idee bestaan dat er een betere democratie om de hoek ligt.

De verzuiling bekleemtoonde het verschil, institutionaliseerde het zelfs, maar was dat eigenlijk wel zo'n ramp? Degenen die in het verzuilde Nederland opgroeiden, waren zich sterk bewust van hun identiteit, bepaald door religie of levensovertuiging, maar namen tegelijkertijd waar dat er groepen andersdenkenden waren met wie je toch best door één deur kon. Dat gold niet alleen aan de toppen van de zuilen, die ervan doordrongen waren dat zonder compromis en praktische zin het land onregeerbaar zou zijn, maar ook aan de basis. In mijn boek 'De last van vrijheidsstaat' staat een column waarin ik Nederland vergelijk met de Victory Boogie Woogie van Piet Mondriaan: de primaire kleuren zijn scherp zichtbaar, niet meer van elkaar gescheiden door zwarte lijnen, zoals in zijn vroegere werk, maar zij vormen, zonder in elkaar over te lopen, een

harmonisch en, niet onbelangrijk, dynamisch geheel: eenheid in verscheidenheid.

Andere breuklijn

Dat beeld is uiteraard te rooskleurig, maar het biedt in het denken tegenwicht aan het eenzijdig negatieve imago van de verzuiling. In het huidige Nederland zijn de oude kleuren flets geworden. De politieke verschillen worden niet meer in de eerste plaats bepaald door religie of

ideologie. Onder invloed van de individualisering en de grotere toegankelijkheid van het universitair en hoger onderwijs heeft ons politieke bestel merocratische trekken gekregen. Daardoor is een breuklijn ontstaan tussen hoger- en lager opgeleiden, die voor een deel een verklaring geeft voor het terreinverlies van de voormalige volkspartijen, die hoed en pet verenigden, en de opkomst van populistische partijen (Leefbaar Nederland, LPF, PVV, Forum voor democratie). De populisten, die in de huidige Tweede Kamer 22 zetels bezetten, wrikken stevig in de breuklijn door een politieke tegenstelling te scheppen tussen 'het volk' en 'de elite'.

De strategie van de traditionele partijen de populisten volgens beproefd recept uit de vorige eeuw in te kapselen en te smoren, leek aanvankelijk te lukken (de LPF verdween na Balkenende I), maar is na de mislukking van het kabinet-Rutte I (met de PVV in de rol van gedogter) in 2012 verlaten en ingeruild voor vormen van onorthodoxe vormen van samenwerking in het brede midden. Hierdoor is het land regeerbaar gebleven, terwijl de partijen die aan de fundamenteën van de rechtsstaat tornen tot de marge zijn veroordeeld, voor zover ze dat niet zelf hebben gedaan door hun stelselvrijdige opstelling.

Versterk de controlerende tegenmacht van de Tweede Kamer

Ook in dat opzicht mag er voor het meer dan honderdjarige bestel best een kaarsje worden gebrand, misschien wel drie. In zijn wezen is het de uitdrukking van het oer-democratische motto 'eenheid in verscheidenheid'. Het nodigt uit tot redelijkheid en samenwerking en stelt daardoor als vanzelf grenzen aan de polarisatie, zoals de PvdA al in 1977 en de PVV in 2012 ondervond: je kunt geen coalitie vormen met een partij die je

tegelijk de tent uitvecht. Vormen van directe democratie, zoals een referendum of de rechtstreekse verkiezing van de formateur of premier, staan op dat wezen haaks. Een tweede voordeel is dat het continuïteit in het landsbestuur mogelijk maakt, zoals in de afgelopen twee rumoerige decennia is gebleken. Daarmee onderscheidt het zich gunstig van de Angelsaksische tweeblokken-stelsels, die door de inherente polarisatie tot een ontbrekend midden hebben geleid en bestuurlijke verlamming. De prijs is een zekere politieke fletsheid. Dat kan worden gecompenseerd door versterking van de positie van de Tweede Kamer als controlerende tegenmacht. Het CDA-Kamerlid Omtzigt heeft in dit opzicht baanbrekend werk verricht.

SOLIDARITEIT EN AUTONOMIE

Door Joost van Iersel

Prangende situatie

Terwijl de coronacrisis voortwoedt, verschuift de aandacht in de EU steeds meer naar de economische en sociale gevolgen. De zwarte voorspellingen van een diepe economische terugval met grote sociale gevolgen worden bevestigd. Inmiddels wordt voor 2020, met grote verschillen tussen de lidstaten, gerekend op een gemiddelde terugval van bijna 9%, met waarschijnlijk een sterk herstel in 2021. Maar er blijven grote onzekerheden, zoals een mogelijke tweede coronagolf en onvoorspelbare ontwikkelingen in de VS en opkomende markten, om niet te spreken van de arme landen. Terwijl in Europa transport, luchtvaart, de horeca, de detailhandel, toerisme en de culturele sector plus de evenementenindustrie het hardst worden geraakt, zijn er ook sectoren, die met verbeterd rendement uit het gewoel te voorschijn komen, zoals de (bio)medische en vooral de sterk gegroeide dienstensector (IT), de door diensten gedreven productieprocessen en hun waardeketens, die grote gevolgen heeft voor op afstand en van huis uit werken. We zien dit dagelijks om ons heen. De in deze sectoren vooroplopende Noord-Europese economieën houden zich zichtbaar beter staande. Als gevolg hiervan verdiept zich de aanhoudende economische divergentie tussen de landen. Corona veroorzaakt inderdaad een symmetrische schok in de

Juist in deze prangende situatie valt het EU-voorzitterschap toe aan Duitsland, dat ogenblikkelijk de verantwoordelijkheid naar zich toetrok. Tot ieders verrassing kwam al op 18 mei het Duits-Franse Herstelplan op tafel, dat richtinggevend is geworden voor het grensverleggende besluit van de Europese Raad van 21 juli tot een totaal van €1874 miljard. Een kantelpunt.

hele Unie, maar de gevolgen kunnen eens temeer asymmetrisch uitval- len! Ook de uiteenlopende percentages werkeloosheid per land vertonen hiervan de weerslag. Bij het uitbreken van de crisis zijn in Europa en wereldwijd onmiddellijk nationale financiële sluisen opengezet om econo- misch leegbloeden te compenseren. Wereldwijd gaat het om meer dan €2 triljoen! De staatsschuld loopt met percentages op. De onoverzichtelijke wanorde van de pandemie is verre van voorbij. De pijn voor de econo- mie lijkt voor het ogenblik verzacht. Maar er zijn natuurlijke grenzen aan kunstmatig bijsturen. Er komen golven van faillissementen en bedrijfsher- structureringen aan.

Duitsland en EU: verscherpte focus op prioriteiten

Al vanaf januari trof Berlijn intensief voorbereidingen voor het EU-voor- zitterschap. De Bondsregering maakt zich al langer steeds meer zorgen over het verslechterde internationaal klimaat, waarin het ieder voor zich van China en de VS de marsroute bepaalt. De EU, die het grootste belang heeft bij stabiele exportmarkten en de globalisering, worden door frag- mentatie in de wereldhandel en handelsconflicten tussen de giganten ern- stig geraakt. In ieder geval zou Europa daarop een tot dusver ontbrekend weerwoord moeten hebben. Er is veel achterstallig onderhoud. Niet voor niets had de nieuwe Commissie in het voorspel voor het Duitse voorzitter- schap dan ook gekozen voor de toepasselijke titel *geopolitieke Commissie*.

Meer autonomie voor Europa werd een gevleugeld woord. De blik ging van binnen naar buiten. De EU zou meer gedreven moeten worden door de gezamenlijke Europese belangen en waarden in de wereld. Brexit geeft aan de noodzaak hiervan alleen maar meer reliëf. Het Duitse voorzit- terschap richtte in lijn met die van de Commissie zijn focus dan ook op industrie en technologie met als centrale onderwerpen de Green Deal, digitalisering en een aanpassing van het EU-mededingingsregiem. Over dit laatste is al maanden veel te doen sinds Frankrijk en Duitsland de kat de bel aan hebben gebonden, dat onder meer eind 2019 leidde tot het Frans-Duitse manifest voor Europese industriepolitiek. Dit zou twee jaar geleden nog ondenkbaar zijn geweest. Daarnaast lag Brexit op tafel en

de afronding van het Multifinancial Framework. Ter ondersteuning van de Europese waarden stonden ook de rechtsstaat en de Conferentie over de Toekomst van Europa op de rol.

De coronacrisis vanaf februari haalde deze opzet weliswaar overhoop, maar de Duitse hoofdlijn, die Europa-breed door velen wordt gedeeld, bleef overeind staan. Het is eerder zo dat de crisis de bestaande tekortkomingen en uitdagingen alleen maar heeft vergroot en versterkt. Het naakte eigenbelang staan in China en de VS nog duidelijker voorop, terwijl alle krachten moeten worden gemobiliseerd om protectionistische tendensen ook binnen Europa te stuiten. Derhalve gaf corona gaf aan het komende voorzitterschap met behoud van de essentie een extra kleur. Tempo en inhoud werden vrijwel onmiddellijk aangepast. In weerwil van de onzekerheden blijkt juist Duitsland bekende piketpalen ingrijpend te verzetten. De crisis blijkt in Berlijn een katalysator voor een nieuwe visie en nieuwe instrumenten.

Herdefiniëring van het Duitse belang

Centraal staat een herdefiniëring van het Duitse belang, die ertoe leidt dat in Berlijn in graniet gehouwen standpunten worden verlaten. Die kwamen er net als in Nederland in de grond erop neer, dat ieder land in geval van welk probleem dan ook zijn eigen broek moet ophouden. Deze visie wijzigt zich. Andere uitgangspunten zetten nu in Berlijn de toon. Het behoud van de Europese binnenmarkt is het centrale zorgenkind. Bij groeiende onzekerheid over de effecten van de coronacrisis neemt die zorg alleen maar toe. De verwevenheid van de Europese economieën is manifest: veel onderdelen en halffabricaten voor de Duitse industrie komen uit Italië en Spanje, terwijl de Europese markt als geheel, net zo goed als voor Nederland, een levensader is voor de Duitse export. Met name Italië en Spanje mogen niet nog verder achteropraken, doordat in de huidige situatie het leeuwendeel van de nationale staatssteun naar Duitse bedrijven gaat. In lijn met eerdere pleidooien hebben de Duitse, Franse en Italiaanse industriefederaties gezamenlijk dan ook een klemmend beroep gedaan op de Bondsregering om de mediterrane landen tegemoet te komen. Dit pleidooi van het bedrijfsleven heeft Angela Merkel ook concreet aangevoerd tegenover binnenlandse kritiek en een aarzelende CDU-fractie in de Bondsdag: lopen de economieën te ver uiteen, dan is dit een directe bedreiging voor de binnenmarkt en de EMU.

Hiernaast is de positie van Duitsland en Europa in de wereld een tweede factor van minstens gelijk belang. De Duitse industrie, en in haar voetspoor de Bondsregering, dacht jarenlang, dat zij het als zelfstandig powerhouse in de wereld zou kunnen bolwerken. Maar nu vrezen toch

velen dat men het zonder enorme publieke en private investeringen in de EU niet gaat redden. Deze schaal is onontbeerlijk tegenover een naar binnen gericht Amerika met the winner takes all, en de statelijk gedreven Chinese economie. Het meer realistische besef, dat Duitsland daarvoor een maatje te klein is, krijgt de overhand, terwijl structurele onevenwichtigheid in Europa zich juist tégen Duitsland zal keren. Voor stabiliteit en de toekomst hebben we elkaar allemaal nodig. Ook om die reden is zorg voor en bescherming van de partnerlanden vereist. Dit is een heel ander geluid dan in 2009 en 2013, toen vooral austerity de klok sloeg. Daar heeft men van geleerd. Deze lessons learned betekenen vooral dat landen in een noodsituatie niet nog verder moeten worden teruggedrukt, en dat men minder doctrinair en meer gebalanceerd te werk moet gaan. Duitsland heeft onlangs Griekenland zelfs excuses aangeboden. Nationalisme en populisme, die altijd op de loer liggen, moeten niet nog meer in de kaart worden gespeeld.

Het gaat om een herdefiniëring van het gemeenschappelijk Duitse en Europese belang onder nieuwe urgente omstandigheden. Dit alles werd in de vorige crises in 2009 en 2011 in Berlijn (zoals hier) nog heel anders gepercipieerd.

Over dit alles is de politieke leiding heel helder, niet alleen Merkel, maar evenzeer Maas (BZ), Scholz (Financiën), Altmaier (Economische Zaken) en Schäuble (Voorzitter Bondsdag), en ook de bekeerde Minister-President Söder van het nauw met Noord-Italië verbonden Beieren. Als ware herauten houden zij, Angela Merkel voorop, Europa en critici in Duitsland zélf een nieuwe spiegel voor. Zo hebben Maas en Scholz op 6 april tijdens het geruzie over de EU-begroting en over coronabonds (met Nederland in een hoofdrol) in de Zuid-Europese pers de noodzaak van substantiële steun aan zwaar getroffen landen breed uitgemeten. Samengevat gaat het nu niet meer om de grootmoedigheid van Deutschland Zahlmeister: wij betalen omdat we de grootste zijn en wegens schuldgevoel. Het gaat om een herdefiniëring van het gemeenschappelijk Duitse en Europese belang onder nieuwe urgente omstandigheden. Dit alles werd in de vorige crises in 2009 en 2011 in Berlijn (zoals hier) nog heel anders gepercipieerd.

Samen met Frankrijk: Solidariteit en Autonomie

In dezelfde denklijn past eveneens de verrassende herleving van de motor Parijs-Berlijn, eveneens een kernelement in de Duitse ommezwaai, die ook voor Parijs een verrassing kwam. De band met Frankrijk was immers als gevolg van steeds nationalere oriëntatie van Duitsland al jaren aan erosie onderhevig. Perspectieven van Macron over de toekomst van Europa werden in Berlijn stelselmatig genegeerd. Nu komt de vlag er anders bij te hangen en worden onder de radar ideeën en meningsverschillen politiek en ambtelijk getoetst, zoals afgelopen najaar bleek bij Europese industriepolitiek, waar traditioneel de visies behoorlijk uiteenlopen. Corona brengt de afstemming in een stroomversnelling.

Met bestrijding van protectionisme binnen Europa en het doel van gelijkwaardigheid met de giganten in de wereld komen we uit bij de strategische autonomie en de souveraineté partagée van Macron. Het nieuwe is, dat het nationale instinct tot zelfbehoud nu dus óók voor Duitsland via de Europese lijn gaat. Zo zijn solidariteit met het oog op sociale en economische stabiliteit op het continent en strategische autonomie twee zijden van dezelfde medaille. Het Duitse voorzitterschap kan dan ook worden samengevat in Solidariteit en Autonomie. Ongekend is de omslag van het ministerie van Financiën: nieuwe mensen, nieuw geluid! Scholz hanteerde een retoriek, die aan Macron deed denken. Hij sprak van een ware omslag in het Europese begrotingsoverleg, zelfs van een Hamiltonian moment. Zo ver gaat het niet. De steun van €750 miljard is (vooralsnog) eenmalig voor deze uitzonderlijke situatie en er is geen sprake van pooling van schulden. Maar dat het een bijzonder vergaand plan is, zeker ook in combinatie met de EU-begroting 2021-'27 van €1074 miljard en het Pandemic Emergency Purchase Program tot €1350 van de ECB, staat buiten kijf. De nadruk ligt allereerst op publieke investeringen en structurele hervormingen. Als klap op de vuurpijl gaat de Unie ook beschikken over een eigen leencapaciteit en gaat zij voor de afbetalingen beschikken over eigen middelen, te beginnen met een heffing op plastic. Daarnaast staan carbonheffingen en digital tax op de rol.

Nederland in de vuurlinie

Als gevolg van Brexit ontstaan nieuwe coalities. Landen zijn op zoek naar een nieuwe positionering. Met de Engelsen zou een dergelijk Duits-Frans voorstel weinig kans hebben gemaakt, hoewel Johnson in eigen land meer met geld smijt dan waar ook. Maar natuurlijk niet ten gunste van een ander of van het geheel. De Nederlandse politiek toonde al eerder tendensen in het opengevallen Engelse gat te willen springen. Het begon met

De Vrekkige Vier, de Frugal Four

een aanval van Hoekstra en zeven lidstaten, toen nog met stilzwijgende steun van Duitsland, tegen de Franse visie. Nú ontstond een nieuwe combinatie van de Vrekkige Vier, de Frugal Four, naast Nederland Oostenrijk, Zweden en Denemarken (en later nog Finland). Zij richtten hun verzet tegen subsidies en tegen dreigende pooling van schulden. Het riekt allemaal teveel naar een transferunie en naar een eigen EU-begroting. Voorheen deed Duitsland dat werk voor hen, nu zit Duitsland in een ander kamp. Berlijn en Parijs hebben samen met de Commissie de aanpak op een ander

niveau getild, waar Den Haag helaas niet aan toekwam. Het nam voor het eerst openlijk afstand van Duitsland en geraakte middenin de vuurlinie. De argumenten van de Frugal Four waren wel degelijk valide voor zover zij sterk de nadruk legden op de noodzaak van hervormingen in de ontvangende landen, waaromtrent gereede twijfel bestaat. Maar het ging dieper. Politiek Den Haag zit nog in de bekende mal van vooral diep wantrouwen tegenover het zuiden. Strategische overwegingen van Merkel en Macron worden in de politieke discussie in Nederland teruggebracht tot een strijd om geld en korte-termijn gewin. Er werd op dat front ondertussen wel winst geboekt: in plaats van €500 miljard subsidies werd het €390 miljard, de controle op de aanwending door de Commissie wordt verscherpt en Nederland behoudt zijn korting van bijna €2 miljard per jaar. Maar de prijs is, dat de door Nederlands toedoen verlaagde begroting ten koste gaat van technologie, innovatie en de Green Deal, de juist door Nederland gekoesterde begrotingsposten.

Een kantelpunt, nu de uitwerking

Een gezamenlijke persconferentie van Merkel en Macron op 21 juli maakte eens te meer duidelijk, hoeveel Duitsland en Frankrijk politiek in dit huzarenstuk hebben geïnvesteerd. Ook is de snelheid van besluitvorming door toedoen van Merkel uitzonderlijk. Als ratificatie nu nog zou worden tegengehouden, doemt een gitzwart scenario op. Wie durft daarvoor verantwoordelijkheid te nemen? Het is een kantelpunt, maar zoals gebruikelijk bij een akkoord op hoofdlijnen staan ons bij de uitwerking nog

Het doel is duidelijk: hoe een stabiel, geloofwaardig en robuust Europa in de wereld zeker te stellen. Maar correcte uitvoering over jaren vereist vanaf nu voldragen leiderschap van álle 27 en de Commissie. Het is een nooit vertoonde testcase, die consequente politieke wil en optreden vereisen. Ook dus van Nederland.

de nodige politieke problemen te wachten: beantwoorden de projecten aan de juiste vereisten van modernisering van de economie en komen er voldoende binnen twee jaar op tafel? Krijgt de Commissie voldoende doorzettingsmacht? Wordt de inkomstenkant goed geregeld? Komt verbetering van de arbeidsproductiviteit in grote delen van Zuid-Europa, achilleshiel van de ontwikkeling, eindelijk van de grond? Wat komt er terecht van het criterium van de rechtsstaat, dat plotseling is doodgezwegen? Open vragen voor de toekomst. Politiek leiderschap op grond van een samenvattende visie brengt de EU in een totaal nieuw vaarwater. Het doel is duidelijk: hoe een stabiel, geloofwaardig en robuust Europa in de wereld zeker te stellen. Maar correcte uitvoering over jaren vereist vanaf nu voldragen leiderschap van álle 27 en de Commissie. Het is een nooit vertoonde testcase, die consequente politieke wil en optreden vereisen. Ook dus van Nederland.

Column

Door Eske van Egerschot

Wat heeft de BLM-beweging te maken met A.I.?

De Black Lives Matter (BLM) beweging is al in 2013 ontstaan, maar is onlangs weer zeer actief geworden na de dood van George Floyd. Wereldwijd waren er protesten en zo ook in verschillende Nederlandse steden.

Maar de protesten vonden natuurlijk niet alleen plaats op fysieke plekken. In een tijd waar bijna iedereen is aangesloten op social media, kan een protest - zelfs zonder centrale aansturing en coördinatie - toch al snel uitgroeien tot een grote internationale beweging. In het geval van BLM waren vooral Facebook, Twitter, Instagram en TikTok de kanalen die voor het organiseren en orkestreren van initiatieven werden gebruikt. Veel aandacht per bericht (zogenoemd: tractie) op soci-

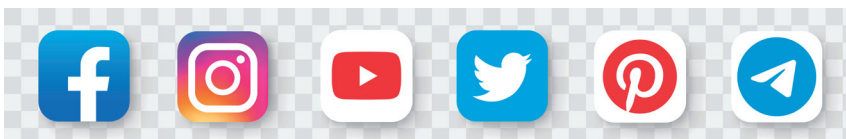
al media, is goed voor de eigenaren van de kanalen: immers hoe meer verkeer des te meer data gegenereerd worden en advertenties verkocht kunnen worden. Alleen dit keer waren de *tech-reuzen* toch wat huiverig. De maatschappelijke onrusten deden hen vrezen dat zij de controle zouden verliezen, dus besloten ze deze terug te pakken. Verschillende bedrijven probeerden daarom door middel van artificiële intelligentie (A.I.) de hoeveelheid tractie per bericht te controleren: wanneer een bericht vanuit de BLM veel aandacht begon te krijgen, werd de verspreiding ervan ingedamd en gecontroleerd. Wederom met behulp van A.I. Deze techniek wordt *shadow banning* genoemd: het “in de schaduw plaatsten” van een bericht “dat wellicht onrust kan veroorzaken”, zonder toestemming van de publicist.

TikTok, Twitter en Instagram werden publiekelijk geconfronteerd met de feitelijkheden rond berichten vanuit BLM die opeens van veel naar weinig tractie gingen en ander bewijs dat breeduit werd aangedragen. Het zou volgens de *tech-reuzen* gaan om een technisch probleem, een zogenaamde *technical glitch*, dat meteen zou worden aangepakt. Echter de kritiek en het bewijs bleven niet uit.

TikTok heeft al toegegeven dat ze op deze manier voorkomen hebben dat berichten van gehandicapten, de LHBT+ -gemeenschap en mensen met overgewicht veel aandacht zouden krijgen. Dit alles onder het mom van het ‘beschermen’ van deze mensen tegen pesterijen. Geen aandacht zou in hun ogen immers beter zijn dan negatieve aandacht!

Hebben de *tech-reuzen* hiermee een nieuw instrument uitgevonden om de ongelijkheid van bepaalde mensen verder in de hand te werken? En zo ja, wat is dan de rol van de overheid in deze?

A.I. brengt veel mogelijkheden met zich mee, maar ook veel risico's. De politiek zal uiteindelijk met waarborgen moeten komen om verdere ongelijkheid te voorkomen!

Politiek-ambtelijke verhoudingen: toenemende spanningen in een lang en goed huwelijk

Door prof. mr. Roel Bekker

Roel Bekker was jaren topambtenaar. Hij begon zijn carrière bij het Ministerie Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Hij was daarna ruim negen jaar secretaris-generaal van het ministerie van VWS en hij leidde vervolgens drie jaar als programma-secretaris-generaal het programma 'Vernieuwing Rijksdienst'. Tijdens zijn hoogleraarschap te Leiden, adviseerde hij de Rijksoverheid.

Er zijn talloze metaforen bedacht om de verhouding tussen politici en ambtenaren te beschrijven. Meestal ging het dan om de relatie tussen een minister en de secretaris-generaal (SG) of een directeur-generaal (DG) van zijn ministerie. Een tango, heb ik het zelf weleens genoemd, met de minister die de leidende rol heeft en de SG die de moeilijke bewegingen maakt. Maar het gaat niet alleen om deze relatie aan de top, een minister heeft met een heel ambtelijk apparaat te maken, van beleid tot uitvoering. Ook kan men er op systeemniveau naar kijken: het politieke systeem en het ambtelijke systeem.

Gecompliceerde verhouding

Het is een gecompliceerde verhouding. Bovendien lijken de complicaties eerder toe dan af te nemen. Een zekere spanning hoort er bij. Het vak van politicus is geheel anders dan dat van ambtenaar. Dat geldt voor de gekozen politici, maar ook voor de benoemde politieke functionarissen, de ministers en staatssecretarissen. Bij hun benoeming spelen politieke overwegingen een belangrijke rol. Ambtenaren worden op een heel andere wijze aangesteld. Doorslaggevend zijn kennis, vaardigheden en ambtelijk vakmanschap. Ook de rechtsposities van politici en ambtenaren lopen sterk

uiteen. Ministers solliciteren niet, hoeven niet te voldoen aan formele vakbekwaamheidseisen, hebben geen vakantiedagen, kunnen van de een op de andere dag ontslagen worden en hebben dan geen juridische bescherming. Ambtenaren moeten door een zware selectieprocedure en kunnen niet zomaar weggestuurd worden. Tot voor kort hadden ambtenaren een eigen rechtspositie. Kern was dat ambtenaren eenzijdig werden benoemd in hun functie. Ontslag kon alleen op een beperkt aantal gronden omdat ze beschermd moesten worden tegen politieke willekeur, althans dat was het verhaal. Dat is afgeschaft, het zijn nu 'gewone' werknemers met een arbeidsovereenkomst. De eenzijdigheid van de aanstelling werd -terecht- niet meer van deze tijd gevonden.

Belangrijk kenmerk van de verhouding tussen politici en ambtenaren is dat de een niet zonder de ander kan. Voor het voorbereiden en uitvoeren van beleid heb je ambtenaren nodig. Maar ambtenaren moeten ook politieke leiding hebben, zeker daar waar belangrijke keuzes moeten worden gemaakt. De politieke verantwoordelijkheid van bewindslieden voor het hele departement is bovendien een belangrijk sluitstuk op het functioneren van een ambtelijke dienst.

Het is een delicate en subtiële verhouding die veel vraagt van de betrokkenen: loyaliteit, respect, vertrouwen. Vooral de ambtelijke top heeft daarbij een belangrijke schakelfunctie tussen het politieke systeem en het ambtelijke. Dat is bij ons altijd heel behoorlijk gegaan. Sterker nog: het feit dat we een goede overheid hebben, is in belangrijke mate te danken aan de kwaliteit van dit samenspel. Er zijn aanvaringen geweest, soms konden mensen niet met elkaar overweg, soms waren er verschillen van inzicht of was er kritiek op iemands competentie. Daarbij gold altijd dat de politiek het primaat had. Er zijn maar heel weinig voorbeelden van een politicus die opstapte als er sprake was van frictie tussen hem en een ambtenaar. Meestal is het andersom: de ambtenaar verlaat zijn functie. Dat is onderdeel van dit subtiële spel, en dat spel werd meestal ook heel netjes gespeeld.

Einde van de 'vierde macht'

Maar onmiskenbaar is er sprake van een zekere spelverruwing, en worden de spelregels tijdens het spel eenzijdig veranderd. Het begon toen er kritiek kwam op de ambtenaren als 'vierde macht'. Zij hadden het monopolie op informatie, zaten jarenlang op hun baan, hadden een eigen netwerk. Politici voelden zich daardoor gemanipuleerd, en hadden het gevoel dat hun primaat in het geding was. Yes, Minister, de Tv-serie over

de Britse overheid, werd gretig aangehaald, velen dachten dat het een documentaire was. Daar kon men zich wel wat bij voorstellen, zeker als sommige topambtenaren tien, twintig jaar in hun functie bleven zitten. De reactie aan politieke kant was: ambtenaren moeten rouleren. De nieuwe generatie ambtenaren die in de jaren 70 en 80 in dienst was gekomen, sprak dit ook aan. Ze vonden dit een beter vooruitzicht dan hun werkzame leven lang opgesloten te zitten in één departementale koker. Het leidde tot de oprichting in 1995 van de Algemene Bestuursdienst (ABD), een mooi voorbeeld van een win-winsituatie. Er is best kritiek mogelijk op de ABD, maar die heeft ongetwijfeld bijgedragen aan een drastische verbetering van de rijksdienst.

Politieke assistenten

Eveneens zijn pogingen gedaan om het functioneren van bewindslieden te verbeteren. Daarbij is niet gekozen voor het uitbreiden van het aantal ministers en staatssecretarissen. Dat aantal is tamelijk constant en in vergelijking met veel landen heel bescheiden. Curieus genoeg: meer ministers dan staatssecretarissen. Ook heeft het fenomeen van politieke benoemingen bij ons niet veel betekenis gekregen. Er zijn altijd wel geruchten geweest over dergelijke benoemingen. Ongetwijfeld hebben ministers invloed op de benoeming van hun topambtenaren, en daar zullen ook best weleens politieke overwegingen een rol bij hebben gespeeld. Maar dat is toch altijd redelijk beperkt gebleven. Het is ook lastig in coalitiëkabinetten. Bovendien (en waarschijnlijk nog belangrijker) realiseerden veel ministers zich dat partijpolitieke gelijkgestemdheid absoluut geen garantie was voor een goede werkverhouding. Het is een van de paradoxen in het openbaar bestuur: sterke ministers willen graag sterke, hen tegensprekende topambtenaren, en liever geen politieke meepraters. De versterking van het politieke functioneren werd bevorderd door mogelijk te maken dat iedere bewindspersoon een politieke assistent zou krijgen. Maar niet meer dan één, en met een bescheiden rang. Het was indertijd even slikken voor de ambtelijke top maar de meesten zagen de voordelen wel in van zo'n politiek manusje van alles.

Oekaze-Kok

Ruim 20 jaar geleden werd het politieke primaat verder geaccentueerd door de zogenaamde Oekaze-Kok, aanwijzingen van de minister-president over de externe contacten (met onder meer journalisten en Kamerleden) van ambtenaren. Beginsel: geen contact, tenzij de minister het expliciet toestond. Het paste in een visie waarin de minister het enige gezicht was van de overheid, en ambtenaren onzichtbaar werden gehouden. Het vroe-

gere wantrouwen over de vierde macht speelde hier nog steeds een rol, ambtenaren moesten niet op het politieke toneel komen. Dat toneel was ook veel groter geworden, politici werden meer en meer acteur, gesteund door een enorm gegroeid aantal communicatiemedewerkers.

Die ambtenaren kwamen echter weer in beeld door de toenemende kritiek van media en Kamerleden op de overheid, met intensivering van onderzoek naar incidenten en luidruchtig roepen om aftreden. Met naam en toenaam genoemde ambtenaren werden in het openbaar doelwit zonder dat de politiek voor hen in de bres sprong. Zwakke bewindspersonen kwamen in de verleiding om publiek ambtenaren de schuld te geven. Of, een wat subtielere variant, men stelde een commissie in die het oordeel velde en daarbij vaak juist de ambtenaren op de korrel nam. Ambtenaren werd verweten dat ze te weinig politieke sensitiviteit zouden hebben. Een wat gek verwijt. Je zou nu juist verwachten dat politici over een dergelijke sensitiviteit zouden moeten beschikken.

Ongewisse fase

Op het ogenblikje zitten we in een wat ongewisse fase. Het vertrouwen in de overheid is nog nooit zo hoog geweest als tijdens de coronacrisis, en dat is ongetwijfeld mede te danken aan het voortreffelijke samenspel tussen politiek en ambtenarij (en trouwens nog een serie anderen) bij de aanpak van de crisis. Aan de andere kant: voorlopig dieptepunt in de politiek-ambtelijke verhoudingen was in dezelfde periode de aangifte die de staatssecretarissen van Financiën deden tegen hun eigen Belastingdienst, een paniekerige, vooral door politieke overwegingen ingegeven daad die zeer negatief uitpakte voor het onderling vertrouwen binnen de overheid. De verhouding tussen het politieke en ambtelijke systeem staat dan ook onder druk.

Onmiskenbaar is dat er wat moet gebeuren, aan de ambtelijke kant maar ook de politieke kant. Aan de ambtelijke kant denk ik dan aan het blijven veiligstellen dat benoemingen alleen plaatsvinden op grond van kwaliteit en niet op grond van politieke overwegingen. Ook een zekere differentiatie in het systeem van de ABD en vooral de Top Management Groep (TMG) lijkt me zeer gewenst. Het rigide regime van nu, met zijn verplichte roulatie na vijf à zeven jaar doet soms geen recht aan zeer specifieke overheidsfuncties of pakt slecht uit in het ritme van kabinetsformaties. Drastische verbetering van de managementkwaliteit, hogere waardering voor uitvoeringsopgaven, een minder dom salarisregime dan de Balkenende-norm, een veel beter proces van verantwoording en een grotere zichtbaarheid van ambtenaren lijken me alleszins nastrevenswaardig.

De rapportages van de Commissie Dijsselbloem

De politiek moet mee veranderen

Maar dergelijke veranderingen in het ambtelijke systeem krijgen alleen de vaart mee als politici werk maken van verbetering van hun functioneren. Rapporten daarover zijn er genoeg. De rapportages van de Commissie Dijsselbloem over onderwijshervormingen, de zelfreflectie naar aanleiding van de motie-Schinkelshoek, er is een grote stapel aanbevelingen voor verbetering: minder haast, meer expertise, minder incidenten en meer lange termijn, betere debatten en minder nadruk op beeldvorming. En vooral ook: beleid dat uitvoerbaar is. Maar helaas: er is tot dusver niets van terechtgekomen. Als de politiek niet verandert, zal ook het elan voor veranderingen in de ambtelijke dienst afnemen en zal de onderlinge spanning toenemen, waarbij de politiek in steeds sterkere mate de ambtenaren als zondebok zal aanwijzen. Zoals ik in mijn recente boek 'Dat had niet zo gemoeten' heb aangetoond, zal deze frictie tussen het politieke systeem en het ambtelijke systeem uiteindelijk zeer negatieve effecten hebben op de kwaliteit en prestatievermogen van de overheid.

Interview Siebe Riedstra

Door Gerritjan van Oven

Siebe Riedstra (65)

was langdurig topambtenaar binnen het openbaar bestuur. Onder meer als secretaris-generaal van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat (2009 – 2010) en van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2010 – 2015) en recent van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (2015 – 1 maart 2020). Sinds 1 augustus 2020 is hij directeur van de Algemene Bestuursdienst TopConsult. Vanaf 1 maart dit jaar was hij bij deze dienst consultant. In dit interview tutoyeer ik hem als (langdurig) dorpsgenoot in mijn woonplaats Oegstgeest.

Je was tot augustus vorige jaar SG op het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Na 4 jaar ben je vertrokken om - eerst als consultant en - per 1 maart van dit jaar directeur van de Algemene Bestuursdienst TOPConsult te worden. Waarom ben je bij het ministerie weggegaan? Was het een afgedwongen vertrek?

Daarvoor heb ik gekozen op grond van een belangenafweging, die ik voor mijzelf gemaakt heb. Volgend jaar zou ik zo wie zo met pensioen gaan. Dan zou er in ieder geval een nieuwe Secretaris-Generaal (SG) moeten komen. En om er dan – vóór de verkiezingen - een ingewerkte SG te hebben, vond ik het belangrijk om op tijd weg te gaan. Het is dus niet zo dat ik weg moest omdat niet goed ging. Ik heb zelf het initiatief daartoe genomen.

De positie van (Haagse) topambtenaren is de laatste tijd nogal in discussie gekomen. Roel Bekker doet daar in zijn artikel voor Nestor (zie hiervoor) ook verslag van. Herken jij je in dat artikel? Met name zijn opmerkingen over de verplichte roulatie en pleidooi voor een minder rigide doorstroming?

Ik herken wel dingen in dat artikel van Roel Bekker. De omgangsvormen zijn ruwer geworden, met name in de verhouding tot de media én de Tweede Kamer. Ook herkende ik mij wel in de kritiek op de ambtenaren. Ik heb veel tijd moeten besteden aan het zich (weer) veilig voelen van ambtenaren. Ik ben voorzichtiger geworden in het verwerken van kritiek op het functioneren van ambtenaren (denk bijvoorbeeld aan voorvallen in het kader van de Wet Openbaarheid van Bestuur). Voor wat betreft de verplichte roulatie: het is goed dat ambtenaren niet meer op één ministerie blijven werken en alleen voor dat departement opkomen. De verplichting voor topambtenaren om na maximaal 7 jaar van functie te veranderen, is wat te rigide. Daarvoor is wellicht meer maatvoering nodig.

Hoe waardeert jij het functioneren van de Algemene Bestuursdienst? Is het "management-denken" daar niet te ver doorgeslagen?

Van de veranderingsplicht na maximaal 7 jaar is al ontheffing te krijgen. In wezen was deze verplichting dus al afgeschaft. Er kwamen namelijk teveel verzoeken tot het maken van een uitzondering.

Wat het 'management-denken' betreft: de vraag is of de vakmatige uitvoering dominant moet zijn of het management? Naar mijn mening gaat het om een goede mix van beide. Zo moet bij het ministerie van Justitie en Veiligheid de Directeur-Generaal Rechtspleging een jurist zijn. En de leiding van de politie moet bij de politie hebben gewerkt. Zo hebben we in het College van Procureurs-Generaal een samenstelling van twee Procureurs-Generaal, een oud-rechter en een managementspecialist van buiten.

Hoe waardeert je de rol van de politieke assistenten? (in het bijzonder in de relatie van politiek assistenten tot topambtenaren)

Ik waardeer het instituut van politiek assistenten dat sinds 1986 bestaat, positief. Politiek assistenten hebben contact met de fracties in de TK én ook met de ambtenaren in zijn of haar fysieke werkomgeving in het betreffende ministerie. Essentieel is dat zij zich niet vervreemden van de ambtelijke top. Het moet een aanvulling zijn op het ambtelijk apparaat en geen bedreiging voor het contact tussen de ambtelijke top en de Minister. Zelf heb ik ook weleens iets afgeraden dat een politieke assistent had voorgesteld.

Wat vind je van de kritiek vanuit de Tweede Kamer op het functioneren van topambtenaren? Komt het primaat van de politiek en dus de politieke verantwoordelijkheid van de politici wel voldoende tot zijn recht?

Er zullen altijd situaties zijn waarin topambtenaren het niet goed doen. De Minister moet dan kunnen zeggen: "het gaat niet meer". Als er geen vertrouwen meer is of omdat het gewenste niveau ontbreekt, dan moet de topambtenaar weg; soms iets anders gaan doen, soms gewoon het ministerie verlaten. Een voorbeeld hiervan is de reactie van staatssecretaris Wilma Mansveld, ten tijde van het Kabinet Rutte II. Zij beschuldigde topambtenaren in het kader van de affaire ProRail. De Algemene Bestuursdienst (ABD) bereidt overigens de benoemingen gedegen voor. Ook is er een goed systeem van beoordelingen, opleidingen enz. Elke SG wordt één keer per jaar beoordeeld door een groep, bestaande de Minister-President, de vice Minister-President én de vakminister.

In mijn nieuwe functie bij de ABD TOPConsult richt ik mij op interim-management. Ik adviseer over uitvoeringsactiviteiten. Ik zou meer flexibiliteit willen inzake de aanstellingstermijn, meer accent leggen op kennis en ervaring op het gebied van beleid, en verder ook meer mensen van buitenaf.

Hoe sta je tegenover de strafrechtelijke aangifte van de Minister van Financiën tegen de Belastingdienst wegens handelen in de toeslagen-affaire? Wat verwacht je ervan?

Gelet op het advies van een onafhankelijk deskundige (mr. Hendrik-Jan Biemond) kon de Minister niet anders. Het is overigens geen uniek verschijnsel. In de tijd van staatssecretaris Bleker en staatssecretaris Van Geel heeft iets dergelijks plaatsgevonden.

Hoe was de situatie op het ministerie toen je daar aantrad? Je kwam daar toch om de cultuur te verbeteren? En is dat gelukt?

Er speelden verschillende problemen voordat ik aantrad.

1. Allereerst bleek na het vertrek van minister Opstelten dat er teveel kortetermijnpolitiek bedreven werd.
2. Verder was sprake van een rommelig begrotingsproces.
3. Zoals wel bekend heerste er een gesloten bestuurscultuur waarin pas in het uiterste geval zaken in de openbaarheid werden gebracht.
4. Ook was sprake van een naar binnen gerichte cultuur.
5. Er bestond geen handige en duidelijke regie als zich incidenten voordeden.
6. En tenslotte was de organisatie verkokerd.

Op het gebied van de verantwoordingscultuur zijn wel stappen ter verbetering gezet. Zo heb ik bij de Vaste Commissie van Justitie in de openbaarheid verantwoording afgelegd over de organisatie (28 september 2018) Voor wat betreft de verkokering en de samenwerking met maatschappelijke organisaties is het nog niet gelukt.

Terugkijkend op de afgelopen vijf jaar dat ik dit werk als SG heb gedaan, ben ik niet ontevreden. Het was geen gemakkelijke opdracht, zeker niet als je bedenkt dat er bij dat departement 135.000 mensen werken en in verhouding tot andere departementen, veel juristen. Zij denken naar mijn mening te veel juridisch.

TOEKOMST NA HET PARLEMENT

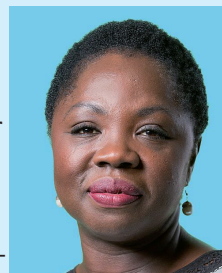
Door Mieke van der Burg

Wat doen Parlementariërs na het verlaten van het parlement? Waar komen zij daarna terecht en vooral ook hoe? Waar liggen hun drijfveren? Daarom komen steeds oud-Kamerleden aan het woord die hun levensloop – en meer - vertellen na hun afscheid van het Parlement (Tweede Kamer/Eerste Kamer of het Europees Parlement).

Aan het woord: Amma Asante

Zij was van 2016-2017 lid van de Tweede Kamer voor de PvdA.

Amma Asante is geboren in Ghana en kwam als meisje van zes jaar met haar moeder naar Nederland. Haar vader werkte hier al enige tijd als fabrieksarbeider. Toen hij een verblijfsstatus kreeg (1975) kon het gezin herenigd worden. Na 8 jaar gemeenteraads-lid in Amsterdam (1998-2006) te zijn geweest, kwam zij in 2014 op de lijst van de Tweede Kamer. Vlak voor de verkiezingen van 2017 kwam zij in de Tweede Kamer, toen Tanja Jadnansing deze tussentijds verliet.

“President van Ghana”

Van kinds af aan ben ik mij bewust van wat politiek kan doen voor en met (het leven van) mensen en de samenleving. Niet voor niets antwoordde ik – toen ik jong was – op de vraag wat je later wilt worden, niet dokter of brandweerman, maar: “President van Ghana!” Ik wilde terug naar Ghana om mijn oma, die mij de eerste jaren heeft opgevoed, verder te helpen. Ik wist dat je daar veel voor moest doen, je best doen op school en hard werken. Mijn vader is daarvan een goed voorbeeld. Als Ghanees, illegaal in Nederland, heeft hij hard moeten werken en via het Generaal Pardon in 1975 mocht hij hier gelukkig legaal verblijven. Dat heeft hij te danken aan Joop den Uyl. Mijn studiekeuze was dan ook niet zo moeilijk: politicologie! Ik wilde begrijpen hoe de verschillende instituties in elkaar zaten.

Gelijke kansen

Tijdens mijn studie is mij geadviseerd lid te worden van een vereniging om Nederland en de mores (ongeschreven regels) nog beter te leren kennen. Gezien mijn interesse was het bijna vanzelfsprekend dat het een politieke vereniging werd. Welke partij was eigenlijk geen keuze. Ik kom uit een linkse familie. Gelijke kansen stond hoog in het vaandel. De rol van Den Uyl en het uitvaardigen van het Generaal Pardon heeft daarbij een belangrijke rol gespeeld. Ik ben een overtuigd sociaaldemocraat. Inzetten voor het bevorderen van gelijke kansen voor mensen en voor een eerlijker verdeling van kennis en inkomen is altijd mijn drijfveer geweest. En dat is het nog steeds!

Soort familie

Zoals zo velen werd ik actief bij de PvdA, afdeling Amsterdam Zuid Oost, in het stadsdeel waar ik ben opgegroeid. Allerlei werkzaamheden deed ik, zoals bijv. flyeren. Daarna werd ik fractie-assistente, afgevaardigde naar andere lokale, regionale en landelijke gremia. Zo kwam ik in het lokale bestuur van de PvdA en later in het landelijk bestuur. Langzamerhand leerde ik dat als je succesvol wil zijn, je de partij moet kennen en een netwerk om je heen moet opbouwen. Je kan het niet alleen! De PvdA is een soort familie, die je hard nodig hebt!

Met vallen en opstaan

Hoewel ik mijn studie politicologie had afgerond, moest ik het vak van volksvertegenwoordiger nog leren. De eerste vier jaar in de gemeenteraad van Amsterdam waren een pittige leerschool. Dat was echt wennen. Ik was net afgestudeerd, had nog geen werkervaring en wist niet wat zo’n functie in de praktijk inhield. Ik wist wel wat ik inhoudelijk wilde, maar het

politiek spel daar omheen heb ik met vallen en opstaan geleerd. Gelukkig kreeg ik van de fractie veel ruimte om mij die functie eigen te maken.

Uitvoering in de praktijk

In de tweede termijn van 4 jaar kon ik oogsten.

Op drie thema's heb ik mij vooral ingezet

- het creëren van kansen en positieverbetering van tienermoeders door geld vrij te maken voor ondersteuning van hen o.a. bij het vinden van huisvesting, van werk etc.;
- het bevorderen van jongerenparticipatie; zij moeten een stem krijgen;
- het tegengaan van het misbruik maken van illegale sekswerkers. Dit thema heb ik samen met Karina Schaapman op de kaart gezet destijds.

Met het doen van onderzoek, het op de agenda zetten, projecten opzetten en daarvoor geld vrijmaken, heb ik het voor elkaar gekregen om deze groepen een stap verder te helpen. Natuurlijk kan je dat alleen samen met anderen. Ik nam wel het initiatief.

Wat mij steeds is bijgebleven is dat als je iets voor elkaar wilt krijgen, het niet ophoudt met wetgeving. Het draait uiteindelijk om de juiste uitvoering in de praktijk! Daarop heb ik mij vooral gericht.

Voorbeeldfunctie

In de zeven maanden waarin ik Kamerlid ben geweest, heb ik eigenlijk alles meegemaakt wat er toe doet in Den Haag. Het begon met Prinsjesdag, een belevenis. Daarna behandeling van de diverse begrotingen, interne en landelijke verkiezingen en natuurlijk mijn maidenspeech!

Waar ik mij nooit zo sterk van bewust ben geweest, is dat je een voorbeeldfunctie hebt als Kamerlid, vooral voor jonge vrouwen. Het feit dat ik daar zat, bleek voor andere vrouwen een inspiratie, voeding te zijn voor de gedachte dat 'als zij dat kan, dan kan ik het ook!' Dagelijks had ik dan ook bezoekers.

Resultaten

Inhoudelijk heb ik mij in de Kamer ingezet voor het Hoger Onderwijs.

Via het indienen van moties heb ik - samen met anderen - bereikt dat het stapelen van diploma's mogelijk werd en dat de overstap van HBO naar de universiteit gemakkelijker werd. Ook voor de aanpak van laaggeletterdheid heb ik middelen binnen kunnen halen. Wat ik het moeilijkste item vond, was de relatie van de Universiteit Groningen en China. De voorbereiding van de samenwerking was in een vergevorderd stadium

toen de Tweede Kamer daarmee geconfronteerd werd. Door behendig opereren, samen met D66 en een deel van de oppositie is het toch gelukt deze samenwerking terug te draaien. Althans de universiteit heeft uiteindelijk hiervan afgezien, zo hoorde ik via de media.

Helaas was het Kamerlidmaatschap na zeven maanden weer voorbij. Plaats 36 (4 jaar daarvoor stond ik op plaats 50) op de lijst was door de dramatische uitslag van de verkiezingen voor de PvdA bij lange na niet voldoende voor een Kamerzetel. Ik heb er een fantastische tijd gehad waarin ik ook nog resultaten heb kunnen bereiken!

VOP

Kamerlid zijn is een bijzondere functie/baan die moeilijk te vergelijken met een andere banen. Daarom vind ik het leuk om contact te houden met oud-Kamerleden en de banden met hen warm te houden. Ik voel het toch als een soort familie, de Tweede en Eerste Kamer. Het blad NESTOR draagt hieraan zeer zeker bij!

Als een vis in het water

Beëindiging van het Kamerlidmaatschap was absoluut geen drama. Ik had een terugkeerregeling als adviseur bij BMC (Maatschappelijke ontwikkeling en sociaal domeinen). Door mijn ervaring in de TK bleek mijn rol als adviseur niet meer bij mij te passen. Belangenbehartiging lag meer op mijn weg. Zo solliciteerde ik op de functie van voorzitter van de Landelijke Cliëntenraad en dat is gelukt. Met veel plezier werk ik daar nu ongeveer een jaar. Enerzijds heb ik contacten met uitvoeringsinstanties voor de Sociale Zekerheid en anderzijds met de politiek, bewindspersonen en het parlement. Ik voel mij bij de Landelijke Cliëntenraad als een 'vis in het water'. Het beeld in de media dat het moeilijk is voor oud-Kamerleden een baan te vinden, herken ik zelf dan ook niet. Wel heb ik dat in mijn omgeving gehoord.

Gelijke kansen

Al jaren ben ik gecharmeerd door de kracht van kunst, naast die van het woord. Met veel genoegen ben ik dan ook voorzitter van het Centrum van Beeldende Kunst. Hierdoor is het mogelijk om kunstenaars met een niet-Nederlandse achtergrond, die we nog te weinig zien en horen, een groter podium geven. Op deze manier heb ik nog steeds een sterke band met de wijk (Amsterdam Zuidoost) waarin ik ben opgegroeid!

Verder ben ik lid van de Raad van Toezicht bij het ABC, een stichting die het onderwijs en ouders ondersteunt bij allerlei vraagstukken rond het leren en onderwijzen. Ook in deze functies is mijn drijfveer: het bevorderen

bijvoorbeeld de positieve en creatieve manier waarop wordt omgegaan met (voorkomen van) huisuitzetting, schulden e.d. Deze positieve maatregelen blijven hopelijk gehandhaafd, of beter nog, ze gaan verder! Daarom ben ik voorzichtig positief, ook al mis ik de daadkracht tot het structureel innoveren van bedrijven. We blijven toch te veel hangen in de oude economie! Om armoede en terugval op de voedselbank te voorkomen, is de economie dringend aan vernieuwing toe en aan betere ondersteuning van mensen die werkloos zijn of moeilijk aan werk kunnen komen.

De grote fout is dat de overheid met name in de totstandkoming en uitvoering van socialezekerheidswetgeving, steeds meer uitgaat van wantrouwen jegens haar burgers en niet van vertrouwen. Dat leidt tot veel persoonlijk leed en inbreuk op de privacy van personen.

Kortom, er is nog veel te doen om iedereen gelijke kansen te bieden!

Bewustwording groeit

Dat geldt ook op het gebied van gelijke behandeling, waar de beweging Black Lives Matter aandacht voor vraagt. Door de wereldwijde demonstraties en verhalen worden mensen zich meer bewust van discriminatie en van uitsluiting in alledaagse situaties. Ook al is dit probleem in bijvoorbeeld de VS veel groter dan in Nederland, ook hier is nog steeds sprake van discriminatie. Overal en ook door iedereen moet hieraan wat gebeuren, zowel privé, in persoonlijke relaties, als in bedrijven en organisaties. Niemand heeft nu meer een excuus! Ook op dit punt ben ik voorzichtig positief. Het zich bewust worden van discriminatie is hierbij een absolute voorwaarde en die is groeiende!

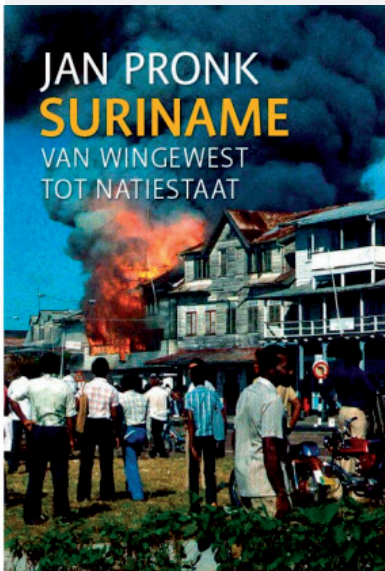
“Suriname, van wingewest tot natiestaat”

Auteur: Jan Pronk

Onze oud-collega, maar vooral ook oud-minister op diverse posten, oud-VN-topman, Jan Pronk maakt deze jaren zijn hoofd, maar zeker ook zijn enorme archieven (20.000 dunbedrukte papieren, netjes gerangschikt) leeg om boeken te schrijven. Eerst over Rwanda, nu Suriname. Dat is knap, zeker als je terugkomt van een flinke ziekte.

Door Jan Hoekema

We kennen Jan Pronk als een serieus, wat zwaarmoedig mens. Calvinist van huis uit, en zijn lange leven lang doortrokken van de wens tot een betere wereld. Ook door-drongen van het besef van schuld waarom dat niet lukt. Schuldgevoel en zelfkastijding doortrekken dit dikke (550 blz.) boek over Suriname. Het kolonialisme gedurende vele eeuwen, de slavernij, de uitbuiting en na de onafhankelijkheid het slappe optreden van Nederland na de militaire coup in februari 1980 en vooral de decembermoorden eind 1982.

Betrokkenheid en schuldbesef

Suriname is een land waar Pronk zijn hele werkzame leven bij betrokken is geweest. Zijn studententijd in Rotterdam was met de specialisatie ontwikkelingssamenwerking al de opmaat voor het Kamerlidmaatschap in 1971: "De Haagse politiek zelf interesseerde me minder dan de mogelijkheid om mijn ideeën

over ontwikkelingssamenwerking, dekolonisatie en mensenrechten niet alleen uit te dragen als universitair docent en onderzoeker, maar ook in de praktische politiek". Dat is pakweg 40/50 jaar zo gebleven.

Historische analyse en memoires

Het boek houdt het midden tussen een analyse en memoires. Daardoor is het wel een beetje halfbakken geworden. De historische analyse is beknopt. Het biedt weinig werkelijk nieuwe inzichten naast het al gememo-reerde zware schuldbesef over de funeste rol van kolonisator, over de slavernij en over economische uitbuiting. En verder over het doen ontstaan van een (te) grote etnische diversiteit en gebrek aan maatschappelijke samenhang door de import vanuit eerst Afrika en later in de 19e eeuw ook uit Azië van slaven resp. werknemers na het einde van de slavernij.

Onderhandelingen over de onafhankelijkheid en hulp

Het boek wordt vooral interessant met de beschrijving van de onderhandelingen over de onafhankelijkheid en de ruimhartige hulp die Nederland daarin aanbood voor de periode na 1975, het jaar van de onafhankelijkheid.

Voor Pronk is die hulp in de kern eigenlijk een stelsel van herstel- of in elk geval compensatiebetalingen die wij als kolonisator verschuldigd waren. Zijn conclusie dat Suriname heel goed heeft onderhandeld en zo ongeveer het onderste uit de kan heeft gehaald, klopt denk ik wel. Zo ook zijn conclusie dat Nederland uiterst ruimhartig die hulp heeft verstrekt en voor een zeer lange periode heeft beloofd. Daarbij was steeds het dilemma dat als het ware geen hulpbedrag groot genoeg was om het leed en de schade te herstellen, terwijl aan de ontvangende kant het absorptievermogen van de hulp een groot probleem was.

Een ander dilemma was de Nederlandse wens de hulp vooral ook ten goede te laten komen van de allerarmsten terwijl wij ons tegelijk moesten hoeden voor neokoloniaal met het vingertje wijzen naar de besteding van de hulp. Suriname speelde die kaart van niet-inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van de nieuwe staat behendig. Het ging in eerste jaren na 25 november 1975 nog redelijk goed, maar de maatschappelijke spanningen, de economische neergang met grote werkloosheid en het ontbreken van een werkelijke stabiele politiek door de regering Arron schiepen een klimaat waarin een knullig ogende maar uiteindelijk effectieve coup van onderofficieren de Surinaamse politiek voor decennia heeft beïnvloed, zo niet bepaald. Het verdwijnen van Bouterse als president deze zomer en de recente verkiezingen, na veertig jaar dominantie, is een bijzonder markant moment dat Pronk bij het schrijven van dit boek vorig jaar niet heeft beseft, maar vermoedelijk wel heeft gehoopt.

Pronk was als minister nauw betrokken bij de diverse onderhandelingsrondes in 1974 en 1975 over de onafhankelijkheid, het hulppakket en de belangrijke aanpalende onderwerpen over de garantie van democratie en rechtsstaat, en de Grondwet. Bij die laatste twee speelde wederom het dilemma tussen eisen van buitenaf, conditionaliteit en selfreliance bij de ontvanger. De Surinaamse zijde was verdeeld tussen - in grote lijnen - Henk Arron en Jagernath Lachmon, resp. NPS en VHP, ruwweg creolen en hindoestanen. Lachmon opereerde opportunistisch, draaide mee met de heersende wind terwijl Arron en zijn partij tempo wilden maken met die onafhankelijkheid. Daarna werd Arron weifelmoedig over verkiezingen en over een goed sociaaleconomisch hervormingsprogramma.

Applaus

De twee grote Kamerdebatten over de Rijkswet betreffende de onafhankelijkheid in Tweede en Eerste Kamer in herfst 1975 worden uitgebreid beschreven. Bijna vergeten namen als Riet de Boois (PvdA), Coppes (PPR), de Leeuw (CPN) en Verwoert (DS70) komen langs, maar ook oude bekenden als Geurtsen (VVD), de Kwaadsteniet (ARP), Tilanus (CHU), van Zeil (KVP), van der Spek (PSP), Jongeling (GPV), van Rossum (SGP) en van Mierlo (D66). Van de laatste was de door Pronk bewonderde en op p. 153 geciteerde hartenkreet "Handboekjes: Hoe dekoloniseer ik op een fatsoenlijke manier" bestaan niet. Het was ook door de intensieve en soms emotionele deelname van veel Surinaamse Statenleden- Rijkswet!- een bijzondere reeks debatten. In de TK stemde SGP, GPV en DS'70 tegen, in de Eerste Kamer tot Pronks verdriet óók de VVD, behoudens twee leden: Zoutendijk en Haya van Someren-Downer, die volledig om ging na een privégesprek met Pronk. In de Tweede Kamer klonk – heel bijzonder!- na de stemming applaus en werd het Surinaamse volkslied gezongen.

Migratie

In de beschrijving van de jaren 73-77, het kabinet den Uyl, steekt Pronk zijn licht niet onder de korenmaat. Hij vertelt menigmaal dat zijn bijdrage in onderhandelingen en debatten de zaak vlot trokken, en zelfs dat hij ten onrechte uit bepaalde onderhandelingen zoals over migratie was buitengesloten. Uiteraard betuigt Pronk veel eer aan Den Uyl die alles voortreffelijk zag, voor de Gaay Fortman is hij welwillend, over andere bewindspersonen (staatssecretaris Van Lent, Defensie) zuinig. Boeiend is het intern Nederlandse debat over migratie vanuit Suriname. Burgemeesters (met name Amsterdam) waren zorgelijk over een permanente "Bijlmer expresse" (Ambassadeur Leopold), als er geen toelatingsregeling werd getroffen. Van Agt, Van Dam en Gruijters waren daarvoor, Pronk, Van Doorn, Trip, de Gaay Fortman, Vorrink, Van Kemenade, en Den Uyl tegen. De laatste stroming prevaleerde.

Surinaamse krijgsmacht

Pronk's grootste teleurstelling in die jaren betrof het toch oprichten van een Surinaamse krijgsmacht als opvolger van de Troepenmacht Suriname (TRIS). Vergeefs had hij Surinaamse counterparts gewezen op voorbeelden als Costa Rica (het enige land ter wereld zonder leger) en oplossingen als een troepenmacht van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS). Hij vervalt in speculaties over het niet plaats vinden van de coup van 1980 als... Minder interessant dunkt me want volkomen academisch. Belangwekkender is zijn uitvoerige relaas over de funeste rol van de beruchte

kolonel Valk als militair attache op de Nederlandse Ambassade. Pronk dicht - ik denk niet ten onrechte - Valk een zeer grote rol toe bij het ontstaan en uitvoeren van de coup. Op de ambassade, na Leopold geleid door Vegelin van Claerbergen, was de aansturing van Valk zo goed als afwezig. Hij trok zijn eigen plan met wilde ideeën en geboorneerde opvattingen over een dreigende "rotzooi en anarchie" waar manu militari een einde aan moest worden gemaakt. Volgens Valk dreigde een bloedbad vanuit de bevolking: "U kent ze toch? Altijd vrolijk, denken alleen maar aan dansen en drinken en aan dingen waar je niet over praat in het bijzijn van dames". We schrijven 1980. Achter de zin: 'Was Nederland medeplichtig' zet Pronk een vraagteken, maar de verdenking blijft tot de dag van vandaag. Zelfs de nuchtere oud-president Venetiaan zei in 2007 nog "Het is gebeurd vanuit Nederland en gecoördineerd door een zekere Valk" (p. 277). Ik heb op dit punt ook niet de steen der wijzen, maar mij dunkt dat de kans op een rol van Den Haag (want waarom?) aanzienlijk kleiner is dan een flinke rol van Valk. De tijd zal het hier letterlijk leren. De geheime bijlagen bij het rapport van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst mogen tot 2060 niet openbaar gemaakt worden. Ik zou denken: hier ligt een schone taak voor onze opvolgers in de huidige Kamer. Welk staatsbelang is daarmee gemoeid?

Coup 1980

Pronk's beschrijving loopt na 1980 natuurlijk door, maar wordt geleidelijk aan minder interessant omdat hij verder van de situatie komt af te staan door zijn vertrek naar de UNCTAD in 1980. Daarvoor was hij na het einde van zijn ministerschap in december 1977 opnieuw Kamerlid, en vanuit die positie uiterst kritisch op premier van Agt en de ministers Van der Klaauw (Minister Buitenlandse Zaken) en de Koning (minister Ontwikkelings-samenwerking). Met name waar het gaat om de in zijn ogen slappe reactie op de coup in 1980. Ik denk dat hij daar wel een punt heeft, Nederland was als ex-kolonisator zeer omzichtig en liet zich in de luren leggen door een slimme tactiek van Bouterse c.s. om snel een burgerregering op te richten. We weten allen -met de benefit of hindsight- hoe erg dit heeft kunnen escaleren in de gruwelijke decembermaand 1982. Over de jaren daarna heeft Pronk eigenlijk weinig bijzonders of nieuws te melden. Ook niet over het "laten lopen van Bouterse in 1996 naar Brazilië", waar VVD'er Weisglas een motie van afkeuring van de Hoop Scheffer (CDA) steunde. "De opstelling van de VVD was die van een gehoorgestoorde", aldus Minister van Buitenlandse Zaken, Van Mierlo. Een ouderwets robbertje vechten onder Paars 1, voor velen van ons recente geschiedenis, maar geen wezenlijk afwijkende of nieuwe inzichten of onthullingen van Pronk.

Dat is niet erg want het boek blijft een nuttig overzicht van de Surinaamse geschiedenis van 1975 tot heden. Pronk bezocht Suriname voor het laatst in 2007, dus geruime tijd terug. In zijn terugblik is hij kritisch: hulpverslaafd, het leger, de mislukte spoorlijn van niets naar nergens in West-Suriname, de missie Valk, de steun in 1980 aan de regering Chin A Sen. Afsluitend: de dekolonisatie is "meer dan passable" geweest, maar "het had beter gekund". Weinigen zullen die conclusie na 500 bladzijden bestrijden.

Zware kost

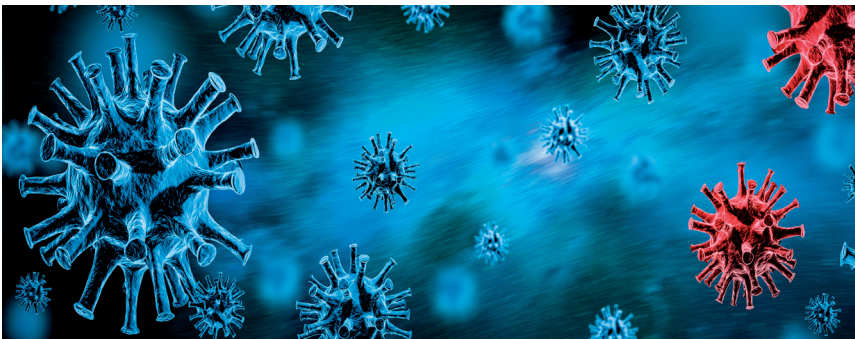
Wel erg jammer dat Pronks endemische ernst en zwaarmoedigheid hem heeft belet leuke anekdotes of petites histoires te vermelden. Over de beroemde foto van Joop den Uyl aan de telefoon, in zijn onderbroek aan de rand van het zwembad in Hotel Torarica, komen we hoegenaamd niets te weten.

Het is letterlijk en figuurlijk zware kost, maar waardering voor de gedreven mens en politicus Jan Pronk voor het ordenen en neerschrijven van zijn fenomenale geheugen en archief. Op het ultieme Surinameboek, met name over de periode 1980-1982, zullen we misschien nog een paar decennia moeten wachten...

Van het bestuur

Najaarsbijeenkomst V.O.P. 13 oktober 2020

Op 13 oktober 2020 zal de Najaarsvergadering van de V.O.P. plaatsvinden met gebruikmaking van een videoverbinding. De leden ontvangen daarover een handleiding bij de vergaderstukken van de vergadering. Het middagprogramma komt in verband met de Coronamaatregelen te vervallen.

Bericht van de Commissie Rechtspositie

*Door Ad Nijhuis,
Voorzitter Commissie
Rechtspositie*

Tijd voor een update ten aanzien van onze Commissie Rechtspositie.

Ik praat u even bij.

Samenstelling Commissie

De voorzitter van onze commissie, Gerrit Jan van Otterloo, is medio 2019 opnieuw benoemd als lid van de Tweede Kamer. Dit is uiteraard om vele redenen goed nieuws maar voor ons natuurlijk vooral omdat we nu een VOP-collega als vooruitgeschoven post in het hol van de leeuw hebben. Ook Olga Scheltema heeft helaas het commissielidmaatschap moeten beëindigen. Dank uiteraard aan beide leden! Een en ander betekent ook dat de commissie nu nieuwe leden kent. Pieter Jan Biesheuvel en ik zijn erg blij dat de commissie niet alleen weer op sterkte is aangezien het bestuur Hannie Stuurman en Francisca Ravestein heeft benoemd maar de commissie nu ook bestaat uit evenveel vrouwen als mannen, vier verschillende politieke partijen zijn vertegenwoordigd en de commissie aanzienlijk is verjongd. Al met al een goede afspiegeling van het VOP-ledenbestand.

Belangrijke onderwerpen

Belangrijke onderwerpen voor de commissie en waarover de commissie ook periodiek overleg heeft met een delegatie van de betreffende BZK-afdeling zijn: het Appa-pensioen, wachtgeld, arbeidsongeschiktheid en andere regelingen en onderwerpen die van belang zijn voor voormalige parlementariërs. Juist daar waar het gaat om het Appa-pensioen heeft onze commissie een ietwat bijzondere positie. Bij 'pensioenen' denkt men meestal aan de structuur van 'normale pensioenfondsen'. Daarbij is een deelnemersvertegenwoordiging wettelijk verplicht. Het Appa-pensioen is echter geen fonds met een eigen zelfstandig bestuur maar is 'slechts' een begrotingspost van BZK op basis van de Appa. Destijds is besloten het Appa-pensioen zo veel mogelijk te laten aansluiten bij en te harmoniseren

met het ABP-pensioenreglement. Tevens is toen besloten onze commissie te laten functioneren als een vorm van deelnemersoverleg en om die reden krijgen we ook de gelegenheid te reageren op voorgenomen Appa-wijzigingen. Dit geldt zowel voor het onderdeel pensioenen als voor het onderdeel wachtgeld en overige regelingen.

Aanpassing aan ABP-pensioenreglement

Zo ontvingen wij eind november jl. het verzoek een reactie te geven (tijdens de consultatieronde) op het voornemen de Appa op een aantal punten aan te passen aan de [twee (!) jaar eerder al] doorgevoerde wijzigingen in het ABP-pensioenreglement. De ingangsdatum zou dan 1 januari 2021 zijn. Omdat het wat betreft de effectuering gaat om een meer dan behoorlijke vertraging wordt in het concept wetsontwerp voorgesteld om de wijzigingen die in het voordeel zijn van de APPA-gerechtigden niet met terugwerkende kracht door te voeren. Het in het concept aangevoerde argument hierbij is dat terugwerkende kracht ook niet kan worden doorgevoerd voor nadelige punten.

Kritisch

Onze commissie heeft zich uiteraard tegen dit voornemen verzet. Wij hebben de minister onder meer het volgende geschreven:

'... De beoogde gelijke behandeling wordt echter geweld aangedaan doordat deze harmonisatie met grote vertraging wordt doorgevoerd en u in dat verband voorstelt om de positieve effecten niet met terugwerkende kracht te laten werken tot aan het moment waarop het ABP-pensioenreglement werd gewijzigd. U motiveert uw standpunt door er op te wijzen dat de voorgenomen wijzigingen zowel voor- als nadelen bevatten, in de concept Memorie van Toelichting (MvT) 'zoet en zuur' genoemd.

U stelt dat de nadelen niet met terugwerkende kracht kunnen worden doorgevoerd. Terecht. Dit is juridisch niet toelaatbaar.

Daarnaast zegt de concept MvT dat om reden van de samenhang de voordelen daarom evenmin met terugwerkende kracht kunnen worden doorgevoerd. Dit nu is onjuist. Het is juridisch wel degelijk toelaatbaar positieve elementen met terugwerkende kracht door te voeren. En daar lijkt ons ook zeker reden toe. De door u bedoelde samenhang is louter van financiële/administratieve aard waarmee de Appa-deelnemers de rekening krijgen voor de opgetreden vertraging waar zij part noch deel aan hebben. Wij achten uw standpunt hierover niet alleen onredelijk maar ook strijdig met het hoofddoel van deze harmonisatieoperatie, namelijk het realiseren van gelijke behandeling. ...'

Onafhankelijk en deskundig adviescollege

Een ander voornemen is de beoogde instelling van een onafhankelijk en deskundig adviescollege. Dit college moet regering en parlement adviseren over de eigen rechtspositieregelingen, in het bijzonder het niveau van de schadeloosstelling, onkostenvergoedingen en dus ook het pensioen. Onze commissie heeft positief op dit voornemen gereageerd en had op instelling van zo'n adviescollege ook al eerder aangedrongen. De geschiedenis leert immers dat de Kamer grote moeite heeft om objectief [en 'niet-politiek'] te oordelen en te spreken over de eigen vergoedingen, regelingen en pensioenen. Daardoor gaat er soms ook wat fout. Dit zie je bijvoorbeeld met betrekking tot het Appa-pensioen.

Vershil in pensioengrondslag 1996/1997

Als gevolg van een wijziging van de schadeloosstelling (1996/1997 Kamerstuk 25160) is er een verschil in pensioengrondslag ontstaan tussen de toen zittende Kamerleden en gewezen Kamerleden. Eind 80er jaren werd door een aantal partijen geconstateerd dat de beloning van Kamerleden duidelijk was achtergebleven ten opzichte van de beloning van functionarissen op vergelijkbaar ambtelijk niveau. Dit was voor het Presidium van de Kamer reden dit te onderzoeken en daarvoor een commissie te benoemen. Deze commissie (Commissie Dees) bevestigde het ontstane verschil en kwam met de aanbeveling een functie(het)waarderingsonderzoek te laten uitvoeren, dit ondanks de vele bezwaren daartegen (sui generis regeling, geen eenduidige vergelijkbare functie, volstrekt verschillende invulling van het ambt etc.). Bij gebrek aan een alternatief besloot het Presidium, na de nodige discussie en vertraging, de aanbeveling van de commissie toch op te volgen en gaf een nieuwe commissie de opdracht deze uit te voeren. Deze commissie (Commissie Van Kemenade) kwam vervolgens tot de conclusie dat het eerdere vergelijkbare niveau (schaal 14) moest worden opgewaardeerd naar het niveau van leden van Gedeputeerde Staten (schaal 16) en dat daartoe een wetswijziging moest worden voorbereid door de verantwoordelijke minister (Dijkstal).

Aldus geschiedde. Doch al snel werd duidelijk dat de politieke omstandigheden inmiddels waren gewijzigd en dat er überhaupt geen (gekwalificeerde) meerderheid meer was voor een verhoging van de schadeloosstelling. Dit leidde tot een opmerkelijke wending van het voorstel.

Wat gebeurde er

De schadeloosstelling werd weliswaar verhoogd maar omdat dit beslist niet mocht leiden tot een netto verbetering werd de bestaande onkosten-

vergoeding zodanig verlaagd dat het resultaat netto gelijk bleef. Daarmee veranderde de doelstelling van het conceptwetsontwerp.

De aanvankelijk beoogde inkomensverbetering werd als doelstelling ingeruild voor een andere, namelijk de brutoering van een deel van de onkostenvergoeding. Dit heeft vervolgens – onbedoeld – geleid tot een systeemfout. Juist omdat het niet meer ging om een inkomensverbetering maar om een brutoeringsoperatie had dit juist niet mogen leiden tot een verbetering van de pensioengrondslag. Dit blijkt ook uit het feit dat toen enige tijd later ook de resterende onkostenvergoeding werd gebrutoerd uitdrukkelijk is bepaald dat brutoering van een onkostenvergoeding niet kan en niet mag leiden tot een verhoging van de pensioengrondslag. Dit verklaart ook de verwarring die blijkens de wetsgeschiedenis ontstond over het verhogen van de pensioengrondslag en dientengevolge het bekritiseerde verschil tussen zittende en voormalige Kamerleden. Dat de minister tijdens de plenaire behandeling van het wetsontwerp dit verschil aanmerkte als een logisch gevolg van het voorstel berustte derhalve op een juridische dwaling. Het ging immers om een brutoering en juist niet om een inkomensverbetering. Dat het niet om een inkomensverbetering ging blijkt onder meer ook uit het feit dat de toenmalige Europarlementariërs werden uitgezonderd. Betrof het immers wel een inkomensverbetering dan had die verbetering blijkens het Verdrag tevens moeten gelden voor de toenmalige Europarlementariërs. Uit het voorgaande blijkt derhalve dat er ten gevolge van de destijds gerealiseerde verhoging van de pensioengrondslag – ten onrechte – een ongelijke behandeling is ontstaan tussen de toen zittende en de gewezen Kamerleden. Deze ongelijke behandeling is extra versterkt doordat de verhoogde pensioengrondslag voor de toen zittende Kamerleden ook geldt voor hun eerdere jaren.

Conclusie

Omdat de doelstelling van het concept-wetsontwerp 25160 - namelijk het realiseren van een inkomensverbetering ('salarisverhoging') – werd gewijzigd in een brutoering van de onkostenvergoeding is ten gunste van de toen (nog) zittende Kamerleden ten onrechte de pensioengrondslag verhoogd. Met als gevolg een ongelijke behandeling ten opzichte van de toen gewezen Kamerleden. Omdat deze fout niet zal kunnen worden teruggedraaid kan de ontstane ongelijke behandeling slechts teniet worden gedaan door de verhoogde pensioengrondslag alsnog ook toe te passen voor de toen gewezen Kamerleden. De wijze waarop zo'n hersteloperatie zou kunnen plaatsvinden zou begin 2019 onderwerp zijn van nader beraad tussen de Commissie Rechtspositie van de VOP en het departement van BZK.

Dit overleg liep echter anders dan verwacht. De BZK-ambtenaren hadden zich immers in 2018 positief uitgesproken. Bovendien had BZK zich zelfs bereid verklaard aan de hand van berekeningen op basis van concrete voorbeelden te onderzoeken om welk bedrag een hersteloperatie bij benadering zou gaan. Kortom, een welwillende grondhouding. In het vervolg-overleg van april 2019 werd daarentegen een totaal ander standpunt ingenomen. Verwezen werd naar het standpunt zoals dit tijdens de plenaire behandeling van wetsontwerp 25160 door de toenmalige minister was ingenomen en de instemming ermee door de Kamer.

Bijzonder, zelfs bizar, was overigens de uitspraak die daaraan werd toegevoegd, namelijk 'Het was wel een brutering maar zo noemen we het niet.' Ook werd opgemerkt dat het een en ander zich al zo'n 25 jaar geleden heeft afgespeeld. Dat moge zo zijn maar dit maakt een gemaakte fout niet minder fout en een onrechtvaardigheid niet minder onrechtvaardig. Een discussie op de eerstvolgende ledenvergadering lijkt geboden want de hamvraag blijft natuurlijk: 'Hoe willen wij verder?'

Het belangrijkste voor nu echter: Blijf gezond !

P.S.

Het geplande overleg met BZK in 2020 is helaas als gevolg van de Corona-ontwikkelingen al twee keer verschoven naar een latere datum.

Overledenen

Mr. J.G.H. (Jan) Krajenbrink

Op 29 juni 2020 is op 78-jarige leeftijd ons mede-V.O.P.-lid Jan Krajenbrink overleden. Hij was Tweede Kamerlid voor het CDA in periode 1981-1994. In de Kamer voerde hij vooral het woord over asielbeleid en minderheden (integratie). Voorafgaande aan zijn Kamerlidmaatschap was hij vijf jaar medewerker van de Dr. Kuypersstichting, het wetenschappelijk bureau van de ARP en daarna secretaris van het toen in oprichting zijnde CDA. Hij had een belangrijk aandeel in de totstandkoming van die partij. Hij was tevens actief bij De Christelijke Pers, een woningcorporatie en later in het College voor Kansspelen. Daarnaast was hij organist. Van 1994-2002 was hij burgemeester van Woudenberg.

L. (Louw) de Graaf

Op 15 juli 2020 is te Heerenveen op 90-jarige leeftijd overleden Louw de Graaf. Hij was in 1981-1982 Tweede Kamerlid voor het CDA en toen

vicefractievoorzitter. Louw was ook staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (1977-1981 en 1982-1989) en in 1987 ook enige tijd minister op dit ministerie. Hij werd later voorzitter van het College voor Zorgverzekeringen.

M.J. (Martin) Konings

Oud-PvdA-Tweede Kamerlid en VOP-lid Martin Konings is op 28 juli 2020 overleden. Voordat hij Kamerlid werd, bekleedde hij de functie van voorzitter van PvdA Limburg en was hij lange tijd leraar in het beroepsonderwijs. Konings was ruim dertien jaar Kamerlid voor de PvdA in de Tweede Kamer in de periode tussen 1973 en 1986. In de Kamer voerde hij het woord over onderwijs en ook over visserij en milieu. Op grond van zijn initiatiefwetsvoorstel in 1980 werd de driejarige MAVO vervangen door een vierjarige opleiding. Marin Konings was atoompacifist. Daarom stemde hij tegen alle artikelen van de begrotingen van Defensie die verband hielden met kernbewapening. Hij is 91 jaar geworden.

Mr. Drs. A. (Atzo) Nicolai

Oud-Kamerlid, -minister en -staatssecretaris Atzo Nicolai is op 19 augustus 2020 overleden. Hij was 13 jaar voor de VVD actief in de landelijke politiek. Van 1998 tot 2002, weer kort in 2003 en van 2006 tot 2011 was hij lid van de Tweede Kamer. Van 2002 tot 2006 was hij staatssecretaris van Buitenlandse Zaken (belast met Europese samenwerking en internationaal cultuurbeleid; in het buitenland mocht hij de titel "Minister for European Affairs" voeren). Verder was hij minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties van 2006 tot 2007. Na zijn politieke loopbaan was hij voorzitter Raad van Bestuur N.V. Koninklijke DSM Nederland van 2011 tot 2019, voorzitter pensioenfonds DSM van 2012 tot 2018 en voorzitter van de havenondernemersorganisatie Deltalinqs, van 1 januari 2020 tot 7 augustus 2020. Hij is 60 jaar geworden.

Mr. E. (Els) Veder-Smit

Op 26 augustus 2020 is ons mede-VOP-lid Els Veder-Smit overleden in haar woonplaats Leeuwarden. Zij was erelid van de VVD. Van 1967 tot 1978 was zij lid van de Tweede Kamer. Van 1981 tot 1991 maakte zij deel uit van de Eerste Kamer. In de tussenliggende periode was zij staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, belast met volksgezondheid. Els Veder-Smit was in de jaren zeventig als mede-initiatiefneemster betrokken bij een poging om tot liberale regeling voor zwangerschapsafbreking te komen. Ook hield zij zich bezig met emancipatie en ontwikkelingssamenwerking. Zij was Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw

en Commandeur in de Orde van Oranje-Nassau. Els Veder-Smit is 98 jaar geworden.

Verschenen boeken

Suriname. Van wingewest tot natiestaat

De komende tijd staat Suriname volop in de belangstelling. Op 25 mei jl. werden er presidentsverkiezingen gehouden – waarbij de partij van president Bouterse sterk verlies leed – en op 25 november wordt 45 jaar onafhankelijkheid gevierd.

Bijna driehonderd jaar was Suriname een kolonie van Nederland. De grenzen, de bevolkingssamenstelling en de economie werden door Nederland bepaald. De gevolgen daarvan deden zich gelden tot na de onafhankelijkheid in 1975. Nederland kon en mocht zich niet onttrekken aan haar verantwoordelijkheid. In dit boek schetst Jan Pronk de manier waarop met die verantwoordelijkheid is omgegaan, de dilemma's waarvoor politici stonden, de beslissingen die genomen werden, de fouten die gemaakt zijn en zijn eigen rol hierin.

Auteur: Jan Pronk

Uitgever: Lm Publishers

ISBN: 9789460225161

Prijs: € 29,50

Hilario

Commissaris Banning gaat op zoek naar de dader van de aanslag. Een meeslepend verhaal over liefde, afgunst, vernedering en wraak, waarin ernst en humor elkaar als vanzelfsprekend afwisselen.

Een aanslag in Scheveningen op een medewerker van de veiligheidsdienst mislukt op het nippertje. Commissaris Banning wordt bij zijn speurtocht naar de dader gehinderd door een publiciteitshongerige minister. Ook het beoogde slachtoffer van de aanslag geeft maar mondjesmaat medewerking. Een tweede aanslag volgt.

Langzaam ontrafelt Banning een dramatische gebeurtenis uit een ver verleden. Misbruik van DNA-onderzoek blijkt de levens van de hoofdpersonen in een verstikkende greep te houden. De handeling verplaatst zich naar Lanzarote waar de vrouw woont, die daarbij een sleutelrol speelde. Alle betrokkenen geven een eigen interpretatie van de waarheid, die ze echter maar ten dele kennen.

Auteur: Klaas de Vries

Uitgever: Boekenbent, Uitgeverij

ISBN:9789463283496

Prijs: €19,95

Denken op de dijken: Het Nederland van de filosofen

"Of wij hoog of laag springen, wij Nederlanders zijn allen burgerlijk," zei Johan Huizinga. Volgens deze historicus gold dat ook voor de filosofen in ons land. Zelfs voor Erasmus, die de machthebbers in zijn tijd flink tegen de schenen schopte. Het gold zelfs voor Spinoza, wiens filosofie in ons land eeuwenlang is verketterd. Het kan best dat wij allen burgerlijk zijn, maar dan toch van een bijzondere soort. Het boek volgt een aantal filosofen, van de eerste tekenen van eigenzinnig denken in de Middeleeuwen tot de kritiek op de moderne massamens in de jaren voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog. Een divers gezelschap, van de politicus Thorbecke tot de vrijdenker Multatuli; van de chemicus Moleschott tot de psycholoog Heymans; van de extremist Bolland tot de communist Mannoury. Op zoek naar wat typisch is voor deze filosofen en wat hun denken ons kan vertellen over Nederland.

Ronald van Raak is Tweede Kamerlid voor de SP

Auteur: Ronald van Raak

Uitgever: Aspekt B.V., Uitgeverij

ISBN: 9789463389044

Prijs: €17,95

